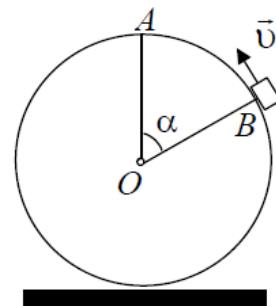

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ «ДАРЫН» ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

ФИЗИКАДАН АЙМАҚТЫҚ ОЛИМПИАДА, 2019

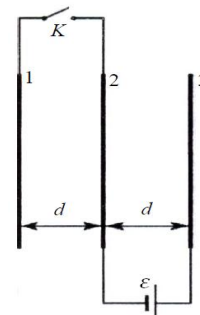
10 сынып, теориялық сайыс (30 ұпай)

Есеп 1 [7 ұпай]. Горизонталь жазықтықта массасы M жұқа қабырғалы қуыс цилиндр тыныштықта тұр. Оның бетімен, A нүктесіне қарай массасы m дене қозғала бастайды (суретті қараңыз). Оның қозғалысының салдарынан цилиндр горизонталь жазықтықта сырғанаусыз домалай бастайды, ал дене барлық уақытта A нүктесінен бірдей қашықтықта болады. AOB бұрышының мәні α , еркін түсу үдеуінің g және жұқа қабырғалы қуыс цилиндрдің инерция моментінің $J = MR^2$ (R – цилиндр радиусы) екендігін ескере отырып, цилиндрдің массалар центрінің үдеуін анықтаңыз.

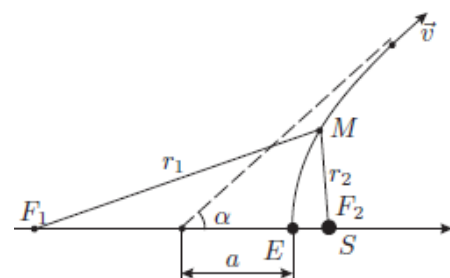
Есеп 2 [7 ұпай]. Термодинамикада *суытқыш машина* түсінігі бар, оның әрекет ету қағидасы жылулық машина циклының қайтымдылығына негізделеді. Суытқыш машина жылулық насос тәрізді жұмыс жасайды: ол суық денеден әлдеқайда қыздырылған денеге жылу береді. Бұл *термодинамиканың екінші заңына* қайшы келмейді, өйткені, суыту сыртқы жұмыстың орындалуы есебінен жүзеге асады. Суытқыш ретінде температурасы 0°C болатын суы бар ыдыс, ал қыздырғыш ретінде қайнап жатқан суы бар ыдыс қолданылатын суытқыш машинаны қарастарайық. Суытқыш машина идеал болып табылады. Мөлшері 1 кг суды мұзға айналдыру үшін қандай жұмыс атқару қажет? Осы кезде қыздырғышта судың қандай мөлшері буға айналады? Мұздың меншікті балқу жылуы $\lambda = 340$ кДж/кг, судың меншікті булану жылуы $r = 2260$ кДж/кг.

Есеп 3 [8 ұпай]. Келтірілген электрлік схемада, үш металл пластиналар өзара қосылған. Пластиналар жұқа және зарядталмаған. Әр бір пластинаның ауданы S . Олар бір-бірінен d арақашықтықта орналасқан, және де d пластиналар өлшемдерінен анағұрлым кіші. 2-ші және 3-ші пластиналарға ЭҚК-і ε болатын батарея қосады. 1-ші пластинаға q_0 заряд береді және K кілтті тұйықтайды.

- 1) 1-ші пластинаға q_0 заряд берілмей тұрған кездегі 3-ші пластинаның зарядын анықтаңыз.
- 2) K кілтті тұйықтағаннан кейінгі 3-ші пластинаның зарядын анықтаңыз.

Есеп 4 [8 ұпай]. Ғарыштық кеме Жерден өзінің қозғалысын, шамасы екінші ғарыштық жылдамдықтан артық болатын v_0 жылдамдықпен бастайды. Бастапқы жылдамдық Жердің Күнді айналу бағытына қарай бағытталған, ал оның бағыты, Жер (E) мен Күнді (S) қосатын түзуге перпендикуляр болып табылады (суретті қараңыз). Күннен өте үлкен арақашықтықтағы кемелің $\vec{v}$ жылдамдығын табыңыз. Ол үшін осы жылдамдықтың v модулін және кеме жылдамдығының, Жер мен Күн арқылы өтетін түзумен құрайтын α бұрышын жеке анықтаңыз. Осы жағдайда кеме траекториясының, суретте E және M нүктелері арқылы өтетін схемалық түрде бейнеленген қисық, гиперболола екендігі белгілі. Гиперболаның кездейсоқ M нүктесі үшін $r_1 - r_2 = 2a$ (a – центрден гиперболаның E төбесіне дейінгі арақашықтық, r_1 және r_2 – гиперболаның кездейсоқ M нүктесінен, бірінде Күн орналасқан F_1 және F_2 фокустарына дейінгі арақашықтықтар) теңдігі орындалады (суретті қараңыз).

Ол үшін осы жылдамдықтың v модулін және кеме жылдамдығының, Жер мен Күн арқылы өтетін түзумен құрайтын α бұрышын жеке анықтаңыз. Осы жағдайда кеме траекториясының, суретте E және M нүктелері арқылы өтетін схемалық түрде бейнеленген қисық, гиперболола екендігі белгілі. Гиперболаның кездейсоқ M нүктесі үшін $r_1 - r_2 = 2a$ (a – центрден гиперболаның E төбесіне дейінгі арақашықтық, r_1 және r_2 – гиперболаның кездейсоқ M нүктесінен, бірінде Күн орналасқан F_1 және F_2 фокустарына дейінгі арақашықтықтар) теңдігі орындалады (суретті қараңыз).

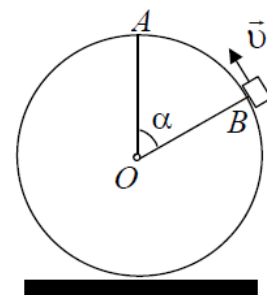
Сайыстың ұзақтығы 4 сағат.

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЦЕНТР «ДАРЫН»

ОБЛАСТНАЯ ОЛИМПИАДА ПО ФИЗИКЕ, 2019

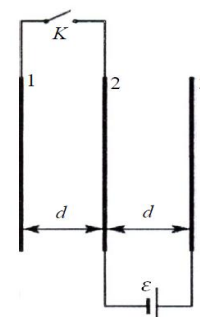
10 класс, теоретический тур (30 баллов)

Задача 1 [7 баллов]. На горизонтальной плоскости покоится полый тонкостенный цилиндр массой M . По его поверхности к точке A начинает двигаться тело массы m (см. рисунок). В результате его движения цилиндр начинает без скольжения катиться по горизонтальной плоскости, а само тело все время остается на одном и том же расстоянии от точки A . Считая известными угол AOB α , ускорение свободного падения g и момент инерции полого тонкостенного цилиндра $J = MR^2$ (R – радиус цилиндра), определите ускорение центра масс цилиндра.

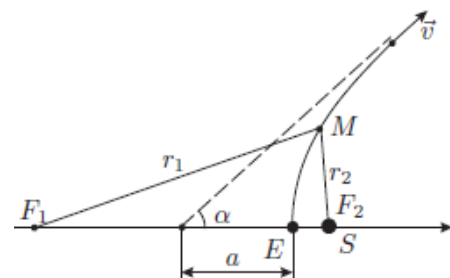
Задача 2 [7 баллов]. В термодинамике существует понятие о *холодильной машине*, принцип действия которой основывается на обратимости цикла тепловой машины. Холодильная машина работает как тепловой насос: она передает теплоту от холодного тела к более нагретому. Это не противоречит *второму закону термодинамики*, поскольку охлаждение происходит за счет выполнения внешней работы. Рассмотрим холодильную машину, в которой в качестве холодильника использована емкость с водой при температуре 0°C , а нагревателем служит емкость с кипящей водой. Холодильная машина является идеальной. Какую работу необходимо совершить, чтобы превратить в лед 1 кг воды? Какое количество воды в нагревателе превратится при этом в пар? Удельная теплота плавления льда $\lambda = 340$ кДж/кг, удельная теплота парообразования воды $r = 2260$ кДж/кг.

Задача 3 [8 баллов]. В представленной электрической схеме, подключены между собой три металлические пластины. Пластины являются тонкими и незаряженными. Площадь каждой пластины S . Они расположены на расстояниях d друг от друга, причем d много меньше размеров пластин. К пластинам 2 и 3 подсоединили батарею с ЭДС ε . Пластине 1 сообщили заряд q_0 и замкнули ключ K .

- 1) Определить заряд пластины 3 до сообщения пластине 1 заряда q_0 .
- 2) Определить заряд пластины 3 после замыкания ключа K .

Задача 4 [8 баллов]. Космический корабль начинает свой старт с Земли со скоростью v_0 , которая превышает вторую космическую. Стартовая скорость направлена в сторону вращения Земли вокруг Солнца, а ее направление перпендикулярно прямой, которая соединяет Землю (E) и Солнце (S) (см. рисунок). Найдите скорость корабля $\vec{v}$ на очень большом расстоянии от Солнца. Для этого отдельно определите модуль этой скорости v и угол α , который образует скорость корабля с прямой, проходящей через Землю и Солнце. Известно, что в этом случае траекторией корабля является гипербола, схематически показанная на рисунке как кривая, проходящая через точки E и M . Для произвольной точки M гиперболы выполняется равенство $r_1 - r_2 = 2a$ (a – расстояние от центра до вершины гиперболы E , r_1 и r_2 – расстояния от произвольной точки M гиперболы до фокусов F_1 и F_2 , в одном из которых находится Солнце) (см. рисунок).

Продолжительность тура 4 часа.